

Nieuwe kansen voor weidevogels in het Binnenveld

Januari 2017.

Pleitnota t.b.v. de inrichting en het beheer van een zone met natuurinclusieve landbouw met weidevogelbeheer rond het nieuw in te richten natuurgebied van SBB.

Inleiding

Weidevogels als de grutto, kievit, scholekster en veldleeuwerik vliegen al tientallen jaren in aantal achteruit. Een recente studie van het CBS concludeert onder andere dat vogelsoorten van het boerenland nog steeds hard achteruit gaan. Een recent rapport van onderzoeksbureau Alterra laat zien dat met de huidige maatregelen er op termijn slechts zo'n 1500 paar grutto's over blijven. Ter vergelijking: in de jaren tachtig leefden er ruim 100.000 paar in ons land, vandaag de dag minder dan 30.000 paar. Een aantal dat dus elk jaar afneemt, ook in het Binnenveld.

Doel van deze nota is het behoud en zo mogelijk het vergroten van het aantal broedparen weidevogels in het Binnenveld. Daartoe pleiten we voor een bufferzone met agrarische grond of natuurgrond waarop agrarisch beheer wordt toegepast en weidevogelbeheerpakketten kunnen worden afgesloten. We pleiten voor een natuurinclusieve landbouw. De nota is bedoeld voor iedereen die bij de ontwikkeling van het Binnenveld betrokken is: beleidsmakers zowel als mensen die er wonen, werken of recreëren.

Dit stuk is als volgt opgebouwd. Eerst schetsen we de huidige situatie in het Binnenveld en de waarde van het Binnenveld voor weidevogels wordt verduidelijkt. Vervolgens bespreken we de ontwikkelingen in de landbouw en in natuurbeheer en de gevolgen hiervan voor weidevogels. Het idee van de bufferzone wordt daarna uitgelegd. Hoe zou die eruit zien en waarom zouden we het doen?

Weidevogels in het Binnenveld

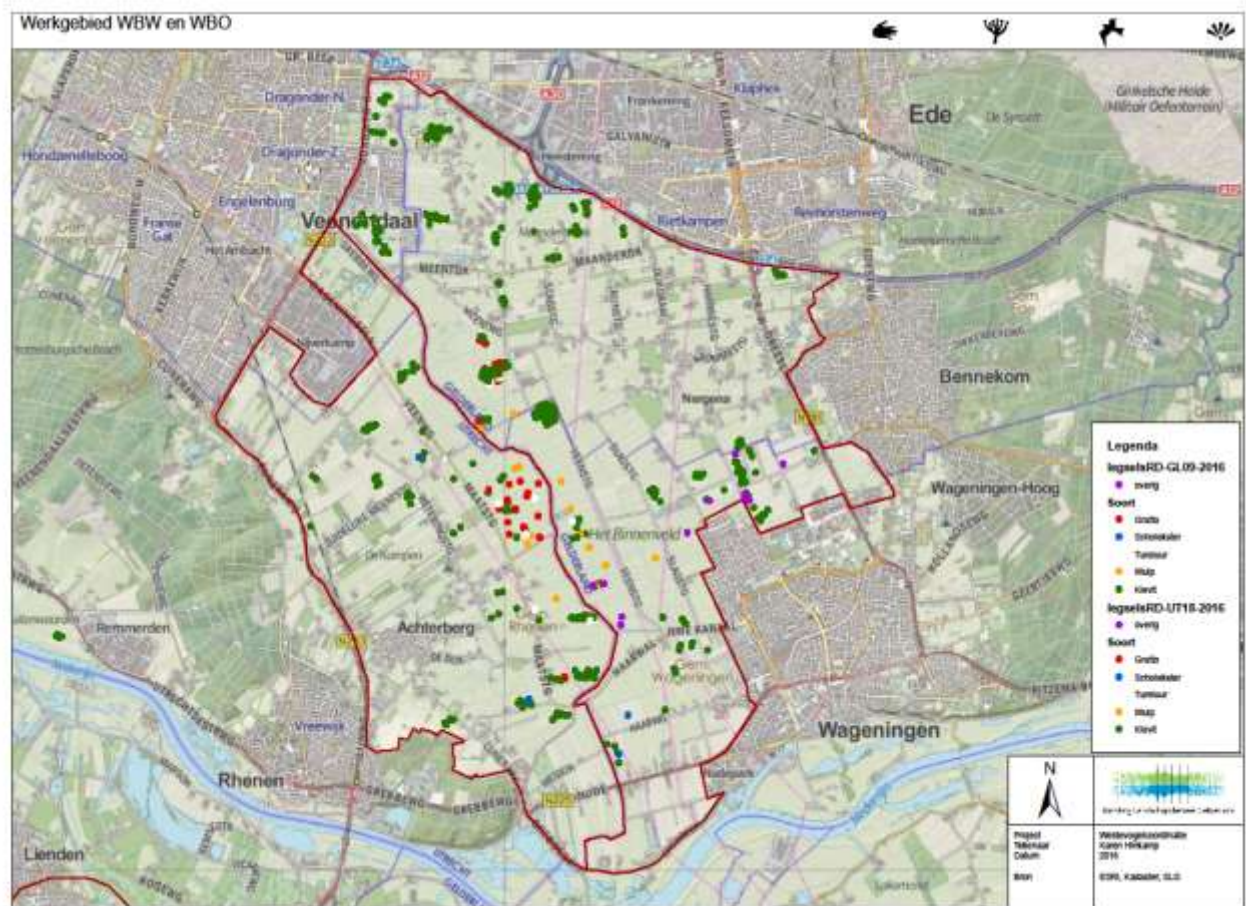
Het Binnenveld is één van de rijkste vogelgebieden in de provincie Utrecht (bron Sovon) en is ook met name nog rijk aan akkervogels en weidevogels. Het kaartbeeld op de volgende pagina met gegevens van de website weidevogelbescherming van Landschapsbeheer Nederland laat zien hoeveel nesten cq territoria broedende weidevogels zich in het Binnenveld bevinden. Tabel 1 geeft de aantallen weer (bron WBW en WBO). Kieviten bevinden zich op dit moment vooral op maisakkers. De grutto's zitten in het Binnenveld allemaal in de gebieden ter weerszijden van de Grift, deels SBB, deels boerenland.

Tabel 1: Overzicht alle getraceerde weidevogelnesten in het Binnenveld*.

	2014	2015	2016
Grutto	18	24	33
Tureluur	5	13	12
Scholekster	7	9	4
Wulp	10	13	14
Kievit	406	537	439
Veldleeuwerik		3	2

**Het gaat hier om de door WBO, WBW en op de Achterbergse Hooilanden gevonden nesten. De nesten op SBB-gronden van de Bennekomse Hooilanden en de Bennekomse Meent zijn niet in de totalen verwerkt. De cijfers geven een indicatie van het voorkomen van de aantallen broedparen weidevogels. De aantallen broedparen van met name de kievit zullen lager zijn dan het aantal nesten vanwege de vervollegsels na predatie.*

De tabel en onderstaande kaart geven een beeld van de huidige populatie weidevogels. Op basis van deze cijfers kan in Het Binnenveld met recht worden gepleit voor het begrip weidevogelkerngebied. Deze kenschetsing of toedeling voor een bepaald gebied is belangrijk omdat boeren dan direct gebruik kunnen maken van subsidiepakketten voor weidevogelbeheer. Zie ook argument 3.

Biotoop voor weidevogels

Het Binnenveld biedt alle eigenschappen voor een meest passende biotoop voor weidevogels. Het is aan weerszijden van de Grift tussen de Maatsteeg en de Veensteeg een open agrarisch landschap met meer dan voldoende stukken met grondwaterstanden die hoog genoeg zijn. Er is een open ruimte van meer dan 250 ha met daarin een kerngebied met akkers en grasland en stukken met plasdras. Weidevogels hebben nestland nodig en daarvoor zijn de omstandigheden prima. Weidevogels hebben ook kuikenland nodig en daarvoor zijn de geomorfologische omstandigheden ook prima maar het huidige beheer biedt onvoldoende voedsel- en beschuttingsmogelijkheden. De Achterbergse hooilanden vormen daarop een uitzondering. Op enkele percelen met maisakkers worden vanwege brede en diepe slootkanten nu ook nog jongen groot.

Situatie schets ontwikkeling landbouw

De landbouw, ook in Het Binnenveld waar we vooral met melkveehouderij te maken hebben, is in de laatste 10 talen jaren intensiever geworden. We zien een aantal effecten van die intensivering ook in het Binnenveld. Er wordt eerder in het seizoen en vaker gemaaid. De landbouwwerkmethoden zijn intensiever geworden in werkbreedte en snelheid. Beweiding (overdag) van het melkvee zien we steeds minder. Al deze ontwikkelingen zijn ongunstig voor weidevogels, er is meer kans op verlies van legsels, er is minder voedsel en minder dekking tegen predatoren voor pullen. We zien op modern grasland bijna geen kieviten meer,

deze trekken vooral naar maispercelen maar daarvan zijn er vanwege de derogatieregeling steeds minder. Boeren met vooral grasland in gebruik hebben, kunnen dan onder bepaalde voorwaarden meer organische mest per ha aanwenden op eigen grond.

Situatie schets natuurontwikkeling

Natuurontwikkeling in het gebied richt zich met name op het behalen van botanische doelen. Dat gebeurt aan de oostkant van de Grift in Gelderland. De plannen van SBB met de Achterbergse hooilanden aan de westkant van de Grift zijn ook gericht op vernatting en het behalen van botanische doelen. Om deze doelen te realiseren wordt bijvoorbeeld de bemeste toplaag afgegraven, veenvorming op gang gebracht, vernatting van weidepercelen toegepast met 1 x per jaar afvoer van het gewas in de herfst met aangepaste machines.

Het nastreven van botanische doelen is goed, zolang ook andere waarden zoals de waarde van het gebied voor de weidevogels gerespecteerd worden. Echter het éénzijdig focussen op botanische doelen naast landbouwgrond heeft een aantal gevolgen:

- Er ontstaan scherpe overgangen tussen intensieve landbouw en natuur
- De “Hooilanden” gedefinieerd als in gebruik bij boeren waarbij natuur en agrarisch gebruik (hooiwinning) werden gecombineerd lijken te verdwijnen
- Er is minder nest en kuiken land voor de weide- en akkervogels waardoor de biodiversiteit zal afnemen door het verdwijnen van een aantal soorten akkervogels en weidevogels

Het jaar 2016 is uitgeroepen tot het Jaar van de Kievit. SOVON voert in dat kader extra onderzoek uit naar de overleving van kuikens van de kievit. Het Binnenveld is vanwege de grote aantallen kieviten op maispercelen een van de 16 onderzoeklocaties.

In 2016 is de grutto door het Nederlandse publiek uitgekozen tot nationale vogel. Nergens in Europa broeden zoveel grutto's als in Nederland. De grutto staat echter wel op de rode lijst met de aanduiding gevoelig. Deze feiten leiden in onze optiek tot een nationale beschermplicht.

De bufferzone met natuur inclusieve landbouw als oplossing

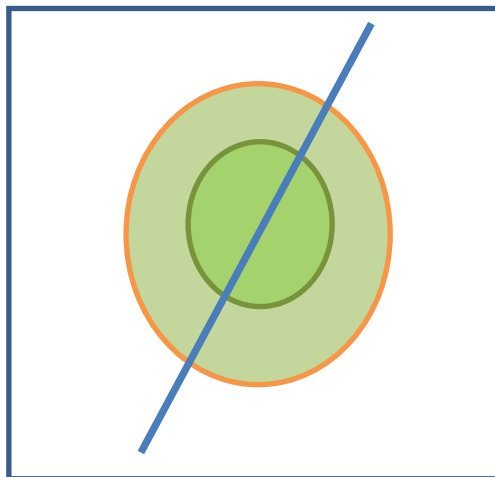
Om de dreigende achteruitgang van de weidevogelstand het hoofd te bieden is biotoopverbetering nodig. De aanleg van meer plas /dras aan de oostkant van de Grift en in een deel van de Achterbergse hooilanden gecombineerd met boerenland met bijvoorbeeld een beheerpakket voor weidevogelbeheer; “Kruidenrijk weidevogelgrasland” biedt de juiste biotoop voor weidevogels. Dit kan in de bufferzone.

De bufferzone is een gebied van 150 – 200 ha grond rondom of aansluitend en tussen de nieuwe natuurgebieden in Oost en West. De bufferzone betreft gronden die als “hooilanden” gebruikt worden door boeren. Deze gronden worden aangemerkt als weidevogelgronden. Het kunnen natuurgronden zijn met boerenbeheer t.b.v. weidevogels of boerengronden met (vrijwillige)weidevogelbeheer. Een nieuwe term voor deze ontwikkeling is natuurinclusieve landbouw. Kenmerken zijn:

- Ze liggen naast (of hebben directe verbinding met) vernatte natuurgrond en hebben een variabele grondwaterstand, in het voorjaar hoger met slootkanten die deels onder water staan en in de zomer een lagere grondwaterstand om bewerkingen en beweiding mogelijk te maken.
- Er is sprake van een vorm van weidevogelbeheer afhankelijk van akkerland of weideland
- Er wordt voldaan aan de criteria voor duurzaam weidevogelbeheer van Landschapsbeheer Nederland (bijlage 1).
- De percelen vormen een natuurlijke overgang tussen natte natuur en agrarisch beheer

- Voor het weidevogelbeheer zijn geldelijke middelen beschikbaar ter compensatie van lagere opbrengsten.
- De match tussen beschikbare geldmiddelen en de beheermaatregelen wordt verzorgd door de Collectieven Utrecht Oost en Veluwe. Een agrarisch collectief is een gecertificeerd samenwerkingsverband van agrariërs en andere grondgebruikers in een gebied die zich vrijwillig hebben verenigd voor het uitvoeren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer.
- De middelen kunnen worden verworven op verschillende wijzen zoals
 - Beschikbaarstelling van beheerpakketten die gelden voor Open Grasland door de provincie Utrecht
 - Een plan op basis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de EU waarbij agrarisch natuurbeheer (inclusief weidevogelbeheer) uit met name de (2^e) pijler voor plattelandsontwikkeling wordt gefinancierd.
 - Gemeentelijke subsidie
 - Sponsoring met publieke middelen (crowdfunding)
 - Bijdragen van ANV's en Collectieven

Schematische ziet een plan voor een bufferzone er als volgt uit:

wit: agrarisch land
 lichtgroen: bufferzone
 donkergroen: natuurgebied
 blauwe lijn: Grift

Argumenten om de kansen voor weidevogels in positieve zin om te buigen

1. Omdat we het willen

In het Binnenveld en omstreken zal niemand willen dat de weidevogels verdwijnen. Wie geniet er niet van de in het voorjaar teruggekeerde vogels die met hun roep de lucht vullen. Het belang voor de weidevogels van de bufferzone is boven eerder aangegeven. Bij de natuurontwikkeling speelt ook het belang van het cultureel erfgoed “De hooilanden” . Volgens Wikipedia is dat: “grasland dat gebruikt wordt om hooi van te oogsten. Vaak betrof het graslanden die te vochtig waren om als weiland te gebruiken. Soms vond echter, later in het jaar, wel na-beweiding met vee plaats. “
 In deze benadering of definitie zijn hooilanden “boerengronden” voor agrarisch bedrijf. Deze hadden vanwege hun ligging ook een grote natuurwaarde. Juist deze combinatie maakt hooilanden tot hooilanden en juist deze combinatie willen we behouden.

2. Omdat het kansen biedt

De agrarische sector heeft het moeilijk. Er zijn veel signalen die wijzen op een naderende koerswijziging: Produceren dicht bij huis, Weideweelde zuivel, lokaal verhandelen van

weideweelde zuivel. Landelijk zijn er mogelijkheden om aan te sluiten op programma's voor weidevogelbescherming zoals het programma Red de Rijke Weide van Vogelbescherming Nederland. Hulp bij inrichting, ondersteuning voor investeringen ten behoeve van weidevogels zijn mogelijk. Er zijn boerenorganisaties zoals de groep weidevogelboerderij.nl die kunnen ondersteunen. Deze club boeren is een kennisnetwerk en gaat o.a. over het verkrijgen van SNL subsidies voor speciale maatregelen t.b.v. de weidevogels. Zij kunnen facilitering verwerven bij bijvoorbeeld Vogelbescherming Nederland voor waterpompen voor het tijdelijk verhogen van waterstanden in de sloot.

In Binnenveld West wordt gewerkt aan een vrijwillige ruilverkaveling en in Oost gaat het om natuurplannen voor de Binnenveldse Hooilanden. Voor de ruilverkaveling Binnenveld-West geldt dat bij de toedeling van gronden rekening kan worden gehouden met een weidevogelbestemming op gronden in de bufferzone. Voor de natuurontwikkeling van de Binnenveldse Hooilanden geldt dat het beheer nog nader uitwerkt moet worden en dit kan leiden tot boerenbeheer t.b.v. weidevogels zoals voorgesteld in de bufferzon.

Uit onderzoek van de WUR blijkt dat graslandproducten zoals vers gras, hooi of kuilgras van kruidenrijk gras in beperkte hoeveelheid een uitstekende aanvulling zijn op het rantsoen voor hun melkvee. Fertiliteit en gezondheid nemen toe als 3 – 5 % kruidenrijkgras wordt toegevoegd aan het rantsoen. De productie neemt niet af. Veehouders die naast hun productie en goed verkavelde huis/veldkavels ook over een aantal ha met kruidenrijkgras kunnen beschikken kunnen dit aanwenden als een waardevolle aanvulling op hun veerantsoenen.

3. Omdat het “moet”

De EU kent een Vogelrichtlijn. De Europese Commissie ziet toe op de internationale verplichtingen ten aanzien van weidevogels. Tot nog toe is daar niet veel van terecht gekomen. Zie de klacht van de Vogelbescherming bij de Europese commissie. De Wet natuurbescherming die op 1 januari 2017 in werking treedt biedt de mogelijkheid tot het vaststellen van een bindend nationaal programma met als doel “de staat van instandhouding van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dieren of planten te verbeteren”. Dit instrument is bij uitstek geschikt om weidevogels met een samenhangend en afgewogen pakket aan maatregelen van de ondergang te redden.

Er is bij Kamermeerderheid een motie aangenomen, waarin de regering opgeroepen werd zo snel mogelijk met een plan van aanpak te komen om de weidevogels te redden. Datzelfde is gebeurd in Gelderland met een Statenmotie. Daar heeft de motie geleid tot een initiatief van LTO, GNMF en SLG voor een Akker- en weidevogelplan.

In de **Weidevogelvisie van de provincie Utrecht** staat:

Het agrarisch gebied van een weidevogelkerngebied krijgt een belangrijke functie voor soorten als grutto, tureluur en slobend. De soorten hebben hier vrij hoge dichtheden: minimaal 10 broedparen grutto per 100 ha en minimaal 20 broedparen prioritaire weidevogelsoorten per 100 ha. Ook is hier sprake van voldoende reproductie (één jong per jaar). Het open gebied van het Binnenveld aan weerszijden van de Grift voldoet aan deze aantallen en zou dus als kerngebied kunnen worden aangemerkt.

4. Omdat het aansluit op bestaande plannen

Het binnenveld is één van oudsher cultureel weidevogelgebied vanwege de open structuur en de veengronden met kleidekken. De open landschapsstructuur en het beschermen daarvan wordt op verschillende plaatsen door diverse beleidsrapporten onderschreven.

Op pg 65 van het **Natuurbeheerplan 2017 Provincie Utrecht** staat:

Typisch voor het Binnenveld is dat, van de Heuvelrug naar de Grift, de openheid toeneemt. Daar waar op de flank van de Heuvelrug veel kavelgrensbeplantingen aanwezig zijn, is het

langs de Grift open. Vanaf de hogere delen van de flank zien we bomenrijen en houtwallen overgaan in houtsingels en knotbomen en uiteindelijk graslanden zonder kavelgrensbeplanting. Deze differentiatie willen we versterken.

Inpassingsplan Grebbelinie (2014).

In dit plan wordt ook gewezen op de openheid van het gebied en om dit te behouden. Natuurlijk vanuit een andere invalshoek maar ondersteunt het belang van de openheid.

5. Omdat het voldoet aan de randvoorwaarden voor duurzaam weidevogelbeheer opgesteld door Landschapsbeheer Nederland.

Deze zijn:

- ✓ Het gebied met beheercontracten maakt deel uit van een open gebied van minimaal 250 ha. Liefst alle percelen met beheercontracten in één aaneengesloten blok, maar - aaneengesloten oppervlakte met beheercontracten voor realiseren van kuikenland is minimaal 10 ha
- ✓ Er is een goede samenwerking en wederzijds begrip tussen boer(en) en terrein-beheerder en betrokkenheid van lokale vrijwilligers ondersteund door provinciale landschappen (SLG, LEU) en er is structurele betrokkenheid van de gemeenten

Zie voor verdere kaders voor duurzaam weidevogelbeheer bijlage 1.

6. Omdat de gemeente Rhenen dit ook ondersteunt

De gemeente Rhenen heeft in het kader van de nieuwe natuurwet het volgende aangegeven aan de Provincie Utrecht: In het bestemmingsplan Buitengebied 2010 van deze gemeente is het gebied ten (noord-)oosten van de Veenweg/Maatsteeg aangeduid als "open landschap". Dit gebied is echter in uw beleidsstuk niet aangeduid als weidevogelgebied, terwijl toch de Weidevogelbescherming Binnenveld-West in samenwerking met ANV Het Binnenveld, LTO afd. Rhenen-Veenendaal en Staatsbosbeheer in dit gebied jaarlijks (in-) directe maatregelen ter bescherming van weidevogels onderneemt. Dit gebied valt ook onder de monumentale bescherming van de Grebbelinie.

7. Omdat we in het Binnenveld al jarenlang een beleid voeren t.b.v. de weidevogelbescherming

Al ruim 20 jaar werken boeren, weidevogelbeschermers en jagers in het open gebied samen voor het behoud van de weidevogels. De gemeenten Rhenen, Wageningen, Ede en Veenendaal hebben het weidevogelbeleid jaren ondersteund met weidevogelgelden voor nestvergoedingen**. Het niet meer ondersteunen van maatregelen voor het behoud van weidevogels is een bestuurlijke breuk op het beleid van jaren. Het niet komen tot breed gedragen en duurzame maatregelen t.b.v. weidevogelbescherming is een streep door de inzet van jarenlange samenwerking tussen boeren, vrijwillige weidevogelbescherming en gemeenten met als resultaat de huidige boven aangegeven resultaten in cijfers in "weidevogels in het Binnenveld".

*** Er door de WERV-gemeenten in 2009 een Weidevogelplan Binnenveld vastgesteld en van 2010 tot en met 2016 was dit plan de basis voor de weidevogelvergoedingen in het hele Binnenveld. Jaarlijks budget circa € 20.000.*

Conclusie

Het Binnenveld is een rijk weidevogelgebied dat dreigt te verarmen. Een stille lente zonder weidevogels zal het gevolg zijn. De bufferzone kan deze achteruitgang stoppen en de weidevogelstand ten goede komen. Het is nodig, niet alleen voor de weidevogels maar voor vele agrariërs, in- en omwonenden en recreanten.

Bijlage 1:

Criteria duurzaam weidevogelbeheer. Bron Landschapsbeheer Nederland

Beheermaatregelen:

- geen kunstmest of drijfmest; ruige mest hooguit tot 10 ton per ha per jaar
- grondwaterstand 30 cm, slootwaterstand in de periode februari - juni tot maaiveld, dus slootkanten staan deels onder water
- geen doorzaaien en herinzaaien
- maaien na vliegvlug worden van gruttojongen, veelal na 15 juni maar soms nog later
- beweiden mogelijk na maaien van eerste snede
- beweiden eerste snede op maximaal 10% van de oppervlakte met hooguit 2 gve/ha (gericht op gezinnen van kievit, tureluur en scholekster)
- een plasdras situatie van minimaal 0,5 ha vanaf half februari tot half mei

Randvoorwaarden voor duurzaam weidevogelbeheer zijn:

- gebied met beheercontracten maakt deel uit van een open gebied van minimaal 250 ha. Liefst alle percelen met beheercontracten in één aaneengesloten blok, maar - aaneengesloten oppervlakte met beheercontracten voor realiseren van kuikenland is minimaal 10 ha
- goede samenwerking en wederzijds begrip tussen boer(en) en terreinbeheerder en betrokkenheid van lokale vrijwilligers ondersteund door SLG en er is structurele betrokkenheid van de gemeente
- het beheer van percelen wordt uitgevoerd door boeren die volledig achter de doelstellingen van het weidevogelbeheer staan en bereid zijn kennis te vergaren om zo bij te dragen aan duurzaamheid van het beheer. Van de natuurorganisatie wordt verwacht dat zij inzicht in en begrip hebben voor de bedrijfseconomische situatie van de betrokken boer(en) om ook op die manier het weidevogelbeheer zo duurzaam mogelijk te maken
- het plan van predatiebeheer omvat het gericht beheer van ruigten en opgaande landschapselementen in het gebied tav vliegende predatoren en daarnaast het in een vroeg stadium signaleren en beperken van de aanwezigheid van vossen, zo nodig met afrasteren van de meest waardevolle percelen met een vossenraster
- er ligt een monitoringsplan waarin vrijwilligers van de lokale vrijwilligersgroep een belangrijke rol spelen met regelmatige terugkoppeling van inspanningen en resultaten tussen boer-terreinbeheerder-vrijwilligers-gemeente-provinciale organisatie Landschapsbeheer-provincie